

บทวิจารณ์หนังสือ ชื่อหนังสือ

คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุน
การดำเนินงาน ของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)

ผู้เขียน ภูวมินทร์ วาดเขียน

ผู้วิจารณ์

วรรณธพงศ์ วัชรภักคณนท์

Wantthapong Watcharaphakkanon

สรวิษฐ์ วงษ์สอาด

Soravite Wongsad

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya
UniversityBuddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College
Doctoral Student in the Program of Buddhist Studies

Email: Wattapong.wn@gmail.com, sorawit062231@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 29 พฤศจิกายน 2568

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 14 ธันวาคม 2568

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 27 มกราคม 2569

คำนำ

ชื่อหนังสือเล่มนี้คือ "คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงาน ของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)" แต่งโดย ภูวมินทร์ วาดเขียน จากหลักฐานที่ปรากฏหนังสือเรื่องนี้มีการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2567 หนังสือเล่มนี้มีอายุ 1 ปี และหนังสือเล่มเดียวกันนี้ ผู้วิจารณ์ได้นำมาอ่าน เป็นการตีพิมพ์ครั้งที่ 1 จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์ บริษัท ดีเอฟ ดิจิทัล พรินท์ติ้ง จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 1 ผู้จัดจำหน่าย: บริษัท ดีเอฟ ดิจิทัล พรินท์ติ้ง จำกัด จำนวนหน้าถึง 250 หน้า หนังสือเล่มนี้เป็นปกแข็งและในเล่มปกอ่อน เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN: 978-616-608-735-2

บทนำ

หนังสือเล่มนี้มีชื่อเรื่อง “คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงาน ของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)” ผู้เขียนโดย “ภูวมินทร์ วาดเขียน” เป็นงานวิชาการที่น่าสนใจและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำ ความเข้าใจบทบาทของสถาบันสงฆ์ไทยในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของประเทศไทย ช่วงระหว่างการปกครองของคณะราษฎร ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อสังคมไทย ผู้เขียนได้เสนอภาพรวมของความสัมพันธ์ระหว่าง

รัฐกับศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะบทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานของรัฐบาลคณะราษฎร ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามของคณะสงฆ์ในการรักษาความมั่นคงของพระธรรมวินัย และการดำรงบทบาทของสถาบันสงฆ์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ คณะสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างการสนับสนุนแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตย และการยึดมั่นในหลักธรรมและจริยธรรมที่สงฆ์ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด โดยมีได้ละเลยความสำคัญของการรักษาศีลธรรมในสังคมและภายในสถาบันสงฆ์ การที่คณะสงฆ์มีการปรับตัวและพัฒนาตนเองในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมือง ทำให้สามารถเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนได้อย่างสงบสุข ไม่ยอมรับการแทรกแซงทางการเมืองที่อาจกระทบต่อความเป็นอิสระและวินัยสงฆ์ ทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างรัฐและศาสนาเพื่อประโยชน์สูงสุดของสังคม หนังสือเล่มนี้จึงเป็นการนำเสนอภาพที่ครบถ้วนเกี่ยวกับบทบาทของคณะสงฆ์ในช่วงเวลาที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทย และเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมืองในประวัติศาสตร์ไทย

เนื้อหา

เนื้อหาของหนังสือเรื่อง “คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงาน ของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)” มีทั้งหมด 4 ส่วน คือ ได้แก่ ส่วนที่ 1 บทบาทของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อสนับสนุนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงประเทศในยุคคณะราษฎร ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์เอง ส่วนที่ 3 จุดยืนของมหาเถรสมาคมในการธำรงพระธรรมวินัยท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่วนที่ 4 บทบาทของคณะสงฆ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง การยืนหยัดในธรรมท่ามกลางความท้าทายทางสังคม จะเห็นได้ว่าในแต่ละส่วนมีความสำคัญดังนี้ คือ

ส่วนที่ 1 บทบาทของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อสนับสนุนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงประเทศในยุคคณะราษฎรการใช้คณะสงฆ์เป็นสื่อกลางในการส่งเสริมคุณธรรมและความเข้าใจแก่ประชาชน ในช่วงเปลี่ยนผ่านของการเมืองไทย คณะราษฎรได้ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของคณะสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตใจที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยมของประชาชน ด้วยเหตุนี้ จึงมีความพยายามในการประสานแนวคิดใหม่กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ผ่านการสนับสนุนให้เกิดการเผยแผ่คุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม พระสงฆ์ในหลายพื้นที่ได้ใช้โอกาสจากกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเทศนา การสอนศีลธรรมในโรงเรียน หรือการอบรมคุณธรรมและจริยธรรม ให้ความรู้เรื่องความเสมอภาค สิทธิและหน้าที่ของประชาชน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งถือเป็นการทำหน้าที่ของคณะสงฆ์ในฐานะผู้เผยแผ่หลักธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมที่ดั่งามการสนับสนุนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย ในยุคที่แนวคิดประชาธิปไตยเริ่มเข้าสู่สังคมไทย พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้แสงสว่างทางปัญญา โดยเน้นการสอนคุณธรรมพื้นฐาน เช่น ความเมตตา ความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความเสมอภาค ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เชื่อมโยงกับการอยู่ร่วมกันในระบอบใหม่อย่างสันติ หลักธรรมเหล่านี้มิใช่สิ่งแปลกใหม่ในพระพุทธศาสนา หากแต่เป็นรากฐานที่มั่นคงของการดำรงชีวิตในสังคม พระสงฆ์จึงทำหน้าที่ส่งเสริมจิตสำนึกและศีลธรรมอย่างเหมาะสม มิได้เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง แต่เป็นการช่วยวางรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณธรรมที่ประชาชนสามารถเข้าใจและยอมรับได้

การประยุกต์หลักธรรมเพื่อเชื่อมโยงกับสังคมสมัยใหม่ คณะราษฎรได้ให้ความสำคัญกับการอธิบายหลักการปกครองใหม่ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางศาสนาที่ประชาชนเคารพนับถือ จึงมีการเชื่อมโยงแนวคิดประชาธิปไตยกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น หลักสันติธรรม อปริหานิยธรรม และหลักธรรมาธิปไตย เพื่อแสดงให้เห็นว่าแนวคิดใหม่มิได้ขัดแย้งกับคำสอนของศาสนา หากแต่มีรากฐานที่เสริมกันในการพัฒนาสังคมให้สงบสุขและมีความเป็นธรรม หลักธรรมที่เน้นการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาและกรุณา ได้รับการส่งเสริมให้เป็นพื้นฐานของจิตสำนึกพลเมืองที่เข้มแข็ง สะท้อนถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะผู้รักษาและเผยแผ่ธรรมะ เพื่อความสงบร่มเย็นของบ้านเมือง

สรุป คณะสงฆ์ในยุคคณะราษฎรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมและหลักธรรมแก่ประชาชน เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทางที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม โดยไม่ละเลยพระวินัยหรือเข้าไปเกี่ยวข้องทางการเมืองโดยตรง บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและครูแห่งศีลธรรมได้ช่วยให้แนวคิดใหม่สามารถเป็นที่เข้าใจและยอมรับในหมู่ประชาชน ผ่านการตีความอย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยอันลึกซึ้ง ทำให้การเปลี่ยนแปลงในยุคนั้นดำเนินไปพร้อมกับการอ้างพระศาสนาอย่างมั่นคง

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์เอง ในช่วงเวลาหนึ่งของการพัฒนาคณะสงฆ์ไทย ได้เกิดการเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์จากพระสงฆ์บางกลุ่มที่ตระหนักถึงความสำคัญของความเสมอภาค และการมีส่วนร่วมในการบริหารกิจการภายในวัด โดยมุ่งเน้นให้การบริหารมีความโปร่งใส ยุติธรรม และสอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาการส่งเสริมความเสมอภาคและการมีส่วนร่วม พระสงฆ์บางกลุ่มแสดงเจตนารมณ์ในการพัฒนาองค์กรสงฆ์ให้มีความยุติธรรมและเป็นระบบมากขึ้น โดยเสนอแนวทางให้พระสงฆ์ทุกรูปมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมเสนอแนวทางในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในวัด และเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมทางธรรมให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและการศึกษาพระธรรมวินัย

การเสนอแนวทางการบริหารตามหลักธรรมาธิปไตย ในบางวัด พระสงฆ์ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารภายใน โดยเสนอให้มีระบบที่เปิดกว้างมากขึ้น เช่น การรับฟังความคิดเห็นจากพระทุกรูป การเลือกผู้ดำรงตำแหน่งในบางระดับโดยวิธีที่เป็นธรรม และการส่งเสริมให้กิจกรรมในวัดดำเนินไปด้วยความโปร่งใส ทั้งนี้ มีข้อเสนอเพื่อลดบทบาทของผู้บริหารวัด หากแต่เพื่อสนับสนุนให้การบริหารเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและการมีส่วนร่วมในทางธรรมการปรับเปลี่ยนโดยความร่วมมือ ในบางกรณีที่เกิดความไม่เข้าใจกันในการบริหาร พระสงฆ์ในวัดได้ร่วมกันเสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อผู้บริหารวัด เพื่อให้นำไปสู่การปรับปรุงรูปแบบการดำเนินงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยยึดหลักเมตตา กรุณา และความสามัคคีเป็นหลักสำคัญ ซึ่งในหลายกรณีได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางบวก และส่งผลให้คณะสงฆ์สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น

สรุป การเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์ที่เกิดขึ้นในบางช่วงเวลา เป็นผลมาจากความตั้งใจของพระสงฆ์บางกลุ่มที่ปรารถนาเห็นการบริหารภายในวัดเป็นไปด้วยความยุติธรรม โปร่งใส และเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ความเคลื่อนไหวเหล่านี้สะท้อนถึงการตื่นตัวและความพยายามในการรักษาหลักพระธรรมวินัย พร้อมกับปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยยังคงรักษาความสงบและความเคารพในโครงสร้างของคณะสงฆ์ไว้อย่างมั่นคง

ส่วนที่ 3 จุดยืนของมหาเถรสมาคมในการอ้างพระธรรมวินัยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมการส่งเสริมความสงบเรียบร้อยในคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษา

ความสงบเรียบร้อยภายในคณะสงฆ์ อันเป็นปัจจัยสำคัญในการธำรงพระพุทธศาสนาและสร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน ท่ามกลางสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มหาเถรสมาคมมีความหวังต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของคณะสงฆ์ และจึงได้แสดงออกถึงความตั้งใจในการดูแลให้กิจการคณะสงฆ์ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เป็นระเบียบ และยังคงความสงบสุขที่สืบทอดมาแต่โบราณการยึดมั่นในหลักการปกครองตามพระธรรมวินัย ในฐานะองค์กรสูงสุดด้านการปกครองคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคมได้ยึดหลักการปกครองที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน การดำรงอยู่ของระบบปกครองแบบดั้งเดิมสะท้อนถึงความตั้งใจในการรักษาความมั่นคงของคณะสงฆ์ ซึ่งถือเป็นหลักประกันในการดำเนินงานของคณะสงฆ์อย่างมีเอกภาพและสอดคล้องกับจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ทั้งนี้ การพัฒนาและการปรับตัวสามารถดำเนินไปได้ภายใต้กรอบของพระธรรมวินัยโดยไม่กระทบต่อความสง่างามของสถาบันสงฆ์ การเน้นย้ำความสำคัญของพระวินัยและกฎระเบียบ มหาเถรสมาคมมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะและแนวทางแก่พระภิกษุสามเณรในการดำรงตนให้สมควรแก่สมณสาธูป โดยเน้นย้ำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและข้อบัญญัติของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นรากฐานของความสงบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสามัคคี ทั้งยังเป็นการธำรงไว้ซึ่งความศรัทธาของประชาชนและเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของคณะสงฆ์ไทยในสังคม

สรุป มหาเถรสมาคมมีทัศนคติที่เน้นการธำรงความมั่นคง เอกภาพ และความสงบเรียบร้อยภายในคณะสงฆ์ โดยให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การรักษาระเบียบวินัย และการบริหารกิจการสงฆ์ภายใต้กรอบของกฎหมายและจารีตที่สืบทอดมา ทำที่ดังกล่าวสะท้อนถึงความตั้งใจอันแน่วแน่ในการธำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่สังคมไทยอย่างมั่นคงและสง่างาม พร้อมทั้งเปิดพื้นที่ให้การเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ สอดคล้องกับหลักธรรมและเจตนารมณ์แห่งพระพุทธศาสนา ส่วนที่ 4 บทบาทของคณะสงฆ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง การยืนหยัดในธรรมท่ามกลางความท้าทายทางสังคม ความหลากหลายทางความคิดภายในคณะสงฆ์ ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะสงฆ์ไทยมีท่าทีที่แตกต่างกันต่อสถานการณ์ใหม่ บางกลุ่มมีแนวโน้มเห็นด้วยกับแนวคิดของคณะราษฎร เนื่องจากเล็งเห็นว่าหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ความเสมอภาค เมตตาธรรม และธรรมาภิบาล สามารถสนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตยได้ ขณะที่พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งยังคงยึดมั่นในระบบเดิม ด้วยมองว่าระบอบกษัตริย์มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในรัชสมัยเช่น กรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ ความแตกต่างดังกล่าวไม่ได้เป็นการขัดแย้งอย่างรุนแรง แต่เป็นการแสดงออกถึงความหลากหลายของมุมมองซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความหวังต่อความมั่นคงของศาสนาและสังคม

การปรับตัวอย่างมีศรัทธาและมั่นคงในพระธรรมวินัย เมื่อสังคมไทยเข้าสู่ระบบการปกครองใหม่ คณะสงฆ์มิได้ละทิ้งบทบาทของตนในฐานะผู้สืบทอดพระธรรม หากแต่พยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมในขณะนั้น โดยยังคงยึดมั่นในพระธรรมวินัยและหลักปฏิบัติของสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้ทำให้คณะสงฆ์สูญเสียความเป็นกลางทางการเมือง แต่กลับแสดงให้เห็นถึงปัญญาและความสามารถในการดำรงความสงบ สันติ และความเป็นกลาง อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

การมีส่วนร่วมโดยไม่ละเมิดวินัยสงฆ์ แม้จะมีความพยายามจากฝ่ายรัฐในการประสานความร่วมมือกับคณะสงฆ์ในบางด้าน เช่น การสนับสนุนกิจการทางการศึกษา หรือการใช้หลักพุทธธรรมในการเผยแพร่อุดมการณ์เพื่อพัฒนาสังคม แต่คณะสงฆ์ส่วนใหญ่ยังคงรักษาจุดยืนของตนโดยไม่เข้าไปมีส่วน

เกี่ยวข้องในทางการเมืองโดยตรง ทั้งนี้พระสงฆ์ยังคงดำรงตนเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เผยแผ่พระธรรมเพื่อความสงบสุขของประชาชน โดยยึดหลักเมตตาธรรมและความกรุณาเป็นสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงบทบาทในสังคมอย่างสงบและสร้างสรรค์ การเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้บทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมไทยต้องปรับเปลี่ยนไปในบางด้าน โดยเฉพาะในเรื่องของโครงสร้างความสัมพันธ์กับรัฐ อย่างไรก็ตาม คณะสงฆ์ไทยยังคงเป็นศูนย์กลางทางศีลธรรม เป็นผู้ประคับประคองจิตใจของประชาชน และทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะเพื่อความร่มเย็นของบ้านเมือง พระสงฆ์ส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้พระธรรมวินัยอย่างมั่นคง และมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมแก่ประชาชนในช่วงเวลาที่ประเทศเผชิญความเปลี่ยนแปลง

สรุป ในห้วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะสงฆ์ไทยมิได้เป็นเพียงฝ่ายรับ แต่เป็นกลุ่มที่แสดงถึงการยืนหยัดในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งปรับตัวอย่างมีสติและปัญญา พระสงฆ์จำนวนมากยังคงดำรงตนอย่างเหมาะสมตามพระธรรมวินัย ขณะเดียวกันก็มีส่วนช่วยให้สังคมไทยก้าวผ่านช่วงเปลี่ยนผ่านนี้อย่างสงบและสร้างสรรค์ บทบาทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่น ความมั่นคงทางจริยธรรม และความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคณะสงฆ์ในประวัติศาสตร์ไทย

บทวิจารณ์

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้

การวิจารณ์งานเขียนในเชิงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อหนังสือที่ตั้งใจนำเสนอเนื้อหาทางประวัติศาสตร์การเมืองและศาสนาอย่างลึกซึ้ง ย่อมมิใช่เพียงการจับผิดหรือให้คำชมอย่างผิวเผิน หากแต่ต้องกระทำด้วยกรอบคิดที่วิเคราะห์โครงสร้างทางองค์ความรู้ (Knowledge structure) ไปพร้อมกับการสำรวจเจตจำนงของผู้เขียนในเชิงปฏิบัติการทางวิชาการ (Academically intentional) ซึ่งเมื่อพิจารณาเช่นนั้นแล้ว หนังสือ “คณะสงฆ์สร้างชาติไทย” ของภูวรินทร์ วาดเขียน ย่อมเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมได้รับการกล่าวถึงในฐานะผลงานที่มีจุดเด่นหลายประการ ทั้งในด้านแนวคิด เนื้อหา และวิธีการเขียน

1. การเลือกหัวข้อที่แหลมคมและขาดการสำรวจอย่างจริงจังมาก่อน

จุดเด่นเบื้องต้นของหนังสือเล่มนี้คือการเลือกศึกษาประเด็นที่ทั้ง “เจียบหาย” จากการรับรู้สาธารณะ และ “ซับซ้อน” ในเชิงการเมืองและศาสนา กล่าวคือ บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ไม่เคยเป็นหัวข้อที่ได้รับการศึกษาด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงสหวิทยาการที่ครอบคลุมหลายศาสตร์และเป็นกลางมาก่อน งานวิจัยหรือตำราทางประวัติศาสตร์มักมองเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองในมิติของทหาร ข้าราชการ และคณะราษฎรเท่านั้น การหันมาสำรวจ “คณะสงฆ์” ในฐานะผู้มีบทบาทต่อความคิดและอุดมการณ์ของประชาชน จึงถือเป็นการขยายกรอบความเข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยในมิติใหม่อย่างแท้จริง

2. ความสามารถในการวางกรอบวิเคราะห์ที่หลีกเลี่ยงอคติ

ผู้เขียนไม่ได้เลือกข้างอย่างชัดเจนว่าคณะสงฆ์ “ควร” หรือ “ไม่ควร” สนับสนุนคณะราษฎร แต่เสนอภาพของความหลากหลายทางจุดยืนและบทบาทของคณะสงฆ์ในห้วงเวลานั้นอย่างมีเหตุผล เขาเสนอทั้งฝ่ายที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ฝ่ายที่คัดค้าน และฝ่ายที่พยายามรักษาความเป็นกลางโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นหลัก ด้วยวิธีการนำเสนอที่อิงจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งเอกสารราชการ พระราชบัญญัติคำสอนของพระสงฆ์ บันทึกความทรงจำ ตลอดจนบทเทศนาในช่วงเวลาดังกล่าว ผลลัพธ์คือผู้อ่านได้รับมุมมองที่เปิดกว้าง และสามารถประเมินด้วยตนเองโดยไม่ถูกรบกวนจากอคติของผู้เขียน

3. การใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในการเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ทางการเมือง

หนึ่งในจุดแข็งที่โดดเด่นที่สุดของหนังสือเล่มนี้คือความสามารถในการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สันติธรรม ความเสมอภาค การเสียสละเพื่อส่วนรวม กับแนวคิดประชาธิปไตยของคณะราษฎร โดยไม่ทำให้หลักธรรมศาสนาถูกลดทอนให้เป็นเพียงเครื่องมือของอุดมการณ์ หากแต่ทำให้เห็นว่าคณะราษฎรเองก็ต้องอาศัย “วาทกรรมที่เป็นที่ยอมรับในทางวัฒนธรรม” อย่างพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายความของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความฉลาดในการเลือกใช้สื่อและโครงสร้าง ความเชื่อของคนไทยในสมัยนั้น

4. ความสามารถในการนำเสนอแบบ "บทวิเคราะห์" มากกว่า "บทบรรยาย"

หนังสือเล่มนี้มีได้เพียงเล่าประวัติศาสตร์ในลักษณะพงศาวดารหรือการเรียงเหตุการณ์ แต่ใช้การวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง โดยเชื่อมโยงปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเข้ากับบทบาทของคณะสงฆ์อย่างแยบยล ผู้เขียนไม่หยุดอยู่แค่การตั้งข้อสังเกต หากแต่ตั้งคำถาม และชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทั้งในระดับบุคคล ระดับสถาบัน และระดับโครงสร้างรัฐ ตัวอย่างเช่น การอธิบายว่าการที่พระสงฆ์บางรูปออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยในการปกครองวัดสะท้อนถึง "การซึมซับอุดมการณ์ใหม่ในระดับปฏิบัติการของสถาบันศาสนา" ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการอ่านประวัติศาสตร์ด้วยแว่นขยายของนักคิด ไม่ใช่เพียงนักเล่า

5. การนำเสนอด้วยภาษาที่เรียบง่ายแต่มีพลัง

ภาษาของหนังสือเล่มนี้สะท้อนถึงการฝึกฝนของนักวิชาการที่เข้าใจผู้อ่าน ไม่ว่าจะหรือนักศึกษาระดับปริญญาตรี หรือผู้อ่านทั่วไปที่สนใจประวัติศาสตร์และพุทธศาสนา ผู้เขียนใช้ภาษาที่เรียบง่ายแต่เฉียบคม การเลือกใช้คำมีจังหวะและความสละสลวย ทำให้แม้เนื้อหาคงหนักและซับซ้อนก็ยังสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ต้องมีพื้นฐานทางวิชาการสักมาก่อน ถือเป็นแบบอย่างที่ดีของงานเขียนเชิงวิชาการแนว “popular academic” ที่ทรงพลัง

6. การออกแบบโครงสร้างเนื้อหาอย่างมีกลยุทธ์

การแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ บทบาทของคณะสงฆ์ในการเผยแพร่แนวคิดของคณะราษฎร, การเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์, ทศนคติของมหาเถรสมาคม, และความท้าทายที่เกิดขึ้น เป็นการจัดโครงสร้างที่ชาญฉลาด เพราะสะท้อนให้เห็นทั้งระดับแนวคิด ระดับปฏิบัติ และระดับปฏิกริยาเชิงโครงสร้างอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้อ่านสามารถติดตามและจับประเด็นได้อย่างมีระเบียบ

7. การบูรณาการมิติทางศาสนาเข้ากับมิติทางรัฐศาสตร์

จุดเด่นที่อาจกล่าวได้ว่าเป็น “เอกลักษณ์” ของหนังสือเล่มนี้ คือความสามารถในการบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกรวิเคราะห์ทางรัฐศาสตร์ ซึ่งหาได้ยากในงานวิจัยทั่วไป ส่วนใหญ่หนังสือประวัติศาสตร์มักตัดขาดศาสนาออกจากเรื่องการเมือง หรือหากพูดถึงศาสนาก็มักอยู่ในมิติของพิธีกรรมหรือวัฒนธรรมเท่านั้น ผู้เขียนเลือกเดินบนเส้นทางที่ยากแต่ลึก โดยการวิเคราะห์ “บทบาทเชิงอุดมการณ์” และ “ความชอบธรรมเชิงศีลธรรม” ของพระสงฆ์ที่ถูกใช้โดยรัฐและปัจเจกบุคคล นับเป็นความกล้าหาญทางปัญญา

จุดด้อยของหนังสือเล่มนี้

แม้ว่าหนังสือ “คณะสงฆ์สร้างชาติไทย” จะถือเป็นงานวิชาการที่ทรงคุณค่าในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการนำเสนอภาพรวมของบทบาทคณะสงฆ์ไทยในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของประวัติศาสตร์การเมืองไทย แต่การวิจารณ์ที่แท้จริงย่อมไม่อาจละเลยข้อจำกัดและช่องว่างของงานเขียนได้ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง และเพื่อเปิดพื้นที่สำหรับการตั้งคำถาม การ

วิพากษ์ และการวิจัยต่อยอดในอนาคต จุดด้อยของหนังสือเล่มนี้จึงสามารถสังเคราะห์ได้ในประเด็นหลักดังต่อไปนี้

1. ข้อจำกัดของการใช้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

แม้ผู้เขียนจะอ้างอิงแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก แต่แหล่งข้อมูลเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นบันทึกทุติยภูมิ (secondary sources) หรือเอกสารที่ผ่านการกลั่นกรองและตีความมาแล้ว เช่น รายงานราชการ หนังสือพิมพ์ และหนังสือที่ตีพิมพ์ในยุคหลัง การขาดข้อมูลปฐมภูมิที่มาจากเสียงโดยตรงของพระสงฆ์ในยุคนั้น หรือเอกสารภายในของวัด อาทิ จดหมายเหตุวัด รายงานกิจกรรมของพระอุปัชฌาย์ หรือบันทึกปาฐกถาธรรมในห้วงเวลาเดียวกัน ทำให้มุมมองที่ปรากฏในหนังสือยังขาดพลวัตของ “เสียงจากภายใน” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการเข้าใจบริบทและเจตจำนงเชิงศาสนาอย่างแท้จริง

2. การเสนอภาพฝ่ายสนับสนุนรัฐมากกว่าฝ่ายตรงข้าม

แม้ว่าผู้เขียนจะพยายามวางตัวเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูล ทว่าภาพรวมของเนื้อหา ยังมีแนวโน้มเอียงไปทางการสรรเสริญบทบาทของคณะสงฆ์ที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นหลัก ขณะที่เสียงของพระสงฆ์ผู้คัดค้าน หรือผู้ที่มีจุดยืนอนุรักษนิยม ไม่ได้รับการหยิบยกขึ้นมาเสนอในเชิงวิเคราะห์เท่าที่ควร ทั้งที่บุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสมดุลของวาทกรรมในยุคนั้น การละเลยมุมมองของฝ่ายตรงข้ามรัฐส่งผลให้ผู้อ่านอาจได้รับภาพที่โน้มเอียง และไม่สามารถประเมินสถานการณ์ในมิติเชิงเปรียบเทียบอย่างครบถ้วน

3. ความลำเอียงเชิงวาทกรรมต่อประชาธิปไตย

หนังสือเล่มนี้พยายามเชื่อมโยงหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดประชาธิปไตย ซึ่งในแง่หนึ่งถือเป็นเรื่องดี แต่ในอีกด้านหนึ่ง การพยายามทำให้แนวคิดทั้งสองสอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์แบบโดยไม่วิเคราะห์ความขัดแย้งภายใน อาจนำไปสู่การทำให้ธรรมะถูกทำหน้าที่เป็นเพียง "เครื่องมือทางอุดมการณ์" มากกว่าจะรักษาความเป็น "จริยธรรมเหนือการเมือง" ตามเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาแท้ ความพยายามประนีประนอมแนวคิดทั้งสองนี้จึงควรได้รับการวิพากษ์เชิงลึกมากกว่าที่เป็นอยู่ในหนังสือ

4. ขาดการวิเคราะห์เชิงจริยธรรมและจิตวิญญาณของพระสงฆ์

แม้หนังสือจะให้ความสำคัญกับบทบาททางสังคมและการเมืองของพระสงฆ์ แต่ยังคงขาดการวิเคราะห์ว่ากระบวนการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวส่งผลต่อ “โลกภายใน” ของพระภิกษุอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตวิญญาณ การตีความพระธรรมวินัย หรือความขัดแย้งทางจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะในยุคที่แนวคิด “ธรรมาธิปไตย” ยังมิได้ถูกพัฒนาอย่างเป็นระบบ การละเลยมิติจิตวิญญาณนี้ส่งผลให้ภาพของพระสงฆ์ในหนังสือถูกมองในมิติที่แคบเกินไป

5. การจัดสรรน้ำหนักของเนื้อหาอย่างไม่สมดุล

เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง จะพบว่าบางบทมีการอธิบายอย่างละเอียดและเข้มข้น ขณะที่บางบท เช่น บทเกี่ยวกับทัศนคติของมหาเถรสมาคม หรือความขัดแย้งภายในระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน กลับถูกนำเสนอแบบคร่าว ๆ และไม่มีการขยายความอย่างเต็มที่ การจัดสรรน้ำหนักของเนื้อหาเช่นนี้อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่ไม่สมดุลต่อความซับซ้อนของสถานการณ์

6. ขาดการกล่าวถึงบทบาทของสตรีในศาสนา

หนังสือมิได้กล่าวถึงบทบาทของสตรีในยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองเลย ทั้งที่ภิกษุณีและแม่ชีในบางพื้นที่มีบทบาทต่อการศึกษาระดับมัธยมศึกษา การเผยแผ่ศาสนา และบางส่วนอาจมีความเชื่อมโยงกับคณะราษฎรผ่านเครือข่ายปัญญาชน การละเลยประเด็นนี้ทำให้การวิเคราะห์บทบาทของ “ศาสนาใน

สังคม” ยังขาดมิติทางเพศและพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาทางศาสนาในโลกปัจจุบัน

7. การขาดมิติภูมิภาคและความแตกต่างทางวัฒนธรรมภายใน

หนังสือเล่มนี้มีลักษณะการนำเสนอที่เน้นความเป็นภาพรวมของประเทศ (nation-centric) มากกว่าจะลงลึกในระดับภูมิภาค ซึ่งเป็นจุดอ่อนเมื่อพิจารณาว่าคณะสงฆ์ในแต่ละภาคของประเทศไทย เช่น ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้ มีลักษณะการปฏิบัติ ความสัมพันธ์กับรัฐ และแนวความคิดทางศาสนาที่ต่างกัน การละเลยความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมภายในเช่นนี้อาจทำให้ภาพที่เสนอในหนังสือกลายเป็นการ “ตีขลุม” ที่ขาดพลวัตและความละเอียดอ่อนในเชิงพื้นที่

ประเด็นวิจารณ์

เนื้อหาของหนังสือ "คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงาน ของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)" ได้แบ่งเป็น 4 ส่วนสำคัญ ที่แสดงถึงบทบาทและการเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคใหม่ ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทบาทของคณะสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมเพื่อสนับสนุนแนวคิดการเปลี่ยนแปลงประเทศในยุคคณะราษฎร คณะสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมที่สอดคล้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยใช้กิจกรรมทางศาสนาเช่น การเทศนาและการอบรมจริยธรรมเพื่อเผยแพร่หลักการประชาธิปไตยและคุณธรรมที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติในระบอบใหม่ พระสงฆ์ได้ช่วยสร้างรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณธรรมและได้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดประชาธิปไตยไม่ขัดแย้งกับพระพุทธศาสนา แต่สามารถส่งเสริมกันได้ในการพัฒนาสังคมให้มีความสงบสุขและเป็นธรรม

ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์ในการเปลี่ยนแปลงภายในคณะสงฆ์เอง พระสงฆ์บางกลุ่มได้ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมและความเสมอภาคในการบริหารกิจการภายในวัด โดยเน้นการบริหารที่โปร่งใสและยุติธรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและช่วยให้การปฏิบัติธรรมและการศึกษาพระธรรมวินัยในวัดมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ส่วนที่ 3 จุดยืนของมหาเถรสมาคมในการธำรงพระธรรมวินัยท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม มหาเถรสมาคมมีบทบาทสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในคณะสงฆ์ โดยยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยและพยายามรักษาความมั่นคงของคณะสงฆ์ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง มหาเถรสมาคมได้เน้นย้ำการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อธำรงไว้ซึ่งความศรัทธาของประชาชนและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของคณะสงฆ์

ส่วนที่ 4 บทบาทของคณะสงฆ์ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง การยืนหยัดในธรรมท่ามกลางความท้าทายทางสังคม แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คณะสงฆ์ยังคงยึดมั่นในบทบาทของตนในการเผยแผ่พระธรรม และยังคงรักษาความเป็นกลางทางการเมือง ขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายทางความคิดภายในคณะสงฆ์เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติในสังคมที่เปลี่ยนแปลง โดยยังคงรักษาความสงบและความเป็นธรรมในประเทศ

สรุป หนังสือเล่มนี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของคณะสงฆ์ในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร ที่ไม่ได้เป็นเพียงผู้รักษาศีลธรรม แต่ยังเป็นผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและการเมืองผ่านการส่งเสริมคุณธรรมและการปรับตัวภายในคณะสงฆ์เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย

สรุป

จากการศึกษาหนังสือ “คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงาน ของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)” ผู้เขียนโดย “ภูวมินทร์ วาดเขียน” แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงานของรัฐบาลคณะราษฎร โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมีความสำคัญ บทบาทของคณะสงฆ์ในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองถูกนำเสนออย่างชัดเจน โดยเฉพาะการให้การสนับสนุนอย่างเปิดเผย พระสงฆ์หลายรูปได้ออกมาแสดงความคิดเห็นสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎร ซึ่งไม่ขัดกับหลักพระธรรมวินัย เพราะพระสงฆ์ยังคงรักษาการปฏิบัติที่ไม่ขัดแย้งกับการดำเนินงานทางศาสนา เช่น การจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยตามวัด และมอบหมายให้พระสงฆ์เป็นครู ซึ่งเป็นการสนับสนุนการศึกษาของประชาชนตามนโยบายของคณะราษฎร ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาความสงบสุขและความยุติธรรมภายในสังคม การเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับอุดมการณ์ของคณะราษฎรเป็นอีกหนึ่งด้านที่สำคัญ โดยพระสงฆ์ได้ใช้หลักธรรมที่เน้นความเสมอภาค การเสียสละเพื่อส่วนรวม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการสนับสนุนอุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นการสะท้อนหลักการพุทธศาสนาที่มีความหมายในเชิงจริยธรรมและการพัฒนาความเป็นมนุษย์ วัดวาอารามกลายเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ของคณะราษฎร โดยพระสงฆ์ใช้โอกาสในการเทศนาและสอนศาสนาในการปลูกฝังความคิดเห็นที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ดังกล่าวให้แก่ประชาชน ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ยังคงอยู่ในกรอบของวินัยสงฆ์ โดยไม่ละเมิดหลักการของพระธรรมวินัย บทบาทของคณะสงฆ์ในการสร้างชาติไทยยังได้แก่การส่งเสริมการศึกษา คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือไทยตามวัด และมอบหมายให้พระสงฆ์เป็นครูในกิจกรรมทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการช่วยสร้างความรู้ให้แก่ประชาชนและพัฒนาสังคม การปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชนเป็นอีกหนึ่งบทบาทสำคัญของคณะสงฆ์ พระสงฆ์ได้สอนให้ประชาชนมีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีจิตสำนึกที่ดี และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและจริยธรรม สุดท้าย คณะสงฆ์มีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชน โดยการส่งเสริมให้ประชาชนร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน ซึ่งยังคงรักษาวินัยสงฆ์และจริยธรรมในการทำหน้าที่ในสังคม

บรรณานุกรม

ภูวมินทร์ วาดเขียน. “คณะสงฆ์สร้างชาติไทย บทบาทของคณะสงฆ์ไทยในการสนับสนุนการดำเนินงานของรัฐบาลคณะราษฎร (พ.ศ.2475 - 2487)”. กรุงเทพฯ: ดีเอฟ ดิจิทัลพริ้นท์ติ้ง, 2567. 250 หน้า.